

OUDE PADEN

€ 6,75 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000 - 1000000

**Dr. Jan Daniël
Bosman-Brouwer
(1884-1892)**
De laatste gaf
aan de
overname gebied
1/1000

**Tolk der
algemene
dienst**
Een van de
van de
provincie
Rijksdienst
(1870-1877)
De 1/1000

**De Stam der
Moorde
(1890-1897)**
Een van de
kerk (1/1000)
Een van de

Dr. R. Kok

De Stem des Woords (1950-1957)

Een verdwenen kerkblad (2)

P.L. Rouwendal

In een eerste artikel over 'een verdwenen kerkblad' werd aandacht geschonken aan de Goudse kerkbode. Dit keer zal het gaan over diens tegenhanger *De Stem des Woords*, het orgaan van de zelfstandige Gereformeerde Gemeente te Veenendaal, dat uitgegeven werd tussen 1950 en 1956. Was de Goudse kerkbode aanvankelijk een gewoon plaatselijk kerkblad, dat langzamerhand steeds meer gevuld werd met artikelen over het aanbod van genade, en dat parallel daaraan steeds meer landelijke betekenis kreeg, *De Stem des Woords* was van begin af aan een blad van meer dan plaatselijke betekenis en gevuld met artikelen over het aanbod van genade en de kerkelijke strijd daaromtrent. Aan de inhoud van die strijd zal in dit artikel voorbijgegaan worden. Wel zal men zien hoe het kerkblad *De Stem des Woords* waardevolle informatie aandraagt voor de beschrijving van deze episode uit de 'kleine kerkgeschiedenis' en een interessante indruk geeft van de tijd waarin het verscheen.

Het eerste nummer

Het eerste nummer van *De Stem des Woords* verscheen op 17 februari 1950. In het eerste artikel wijdde ds. Reinier Kok, die als hoofdredacteur fungeerde, enkele woorden aan het ontstaan ervan. Het verlangen naar een eigen blad leefde reeds lang in de gemeente en werd regelmatig geuit. Aanvankelijk was het de bedoeling geweest om samen met ds. M. Blok en ouderling B. Roest een kerkblad voor drie gemeenten uit te geven, te weten Veenendaal, Scherpenzeel en Zeist. Door het vertrek van ds. Blok in 1919 naar Rotterdam kon dit plan niet verder worden uitgevoerd. Nadat ds. Kok buiten het kerkverband kwam te staan, zal de behoefte aan een eigen blad sterker

geworden zijn, en zo is de kerkenraad ertoe over gegaan. De uitgave was mede bedoeld als een antwoord op de vele hartelijke brieven die ds. Kok ontvangen had. Het was hem niet mogelijk al die brieven te beantwoorden en ook had hij nog niet kunnen voldoen aan de spreekbeurten waarvoor hij gevraagd was.

De doelstelling van het blad was 'tot onderwijzing in Gods Woord en om meer kennis te mogen bekomen van de reformatische leer der vaders.' In de praktijk ging het daarbij vooral om een verdediging van het algemeen aanbod van genade.

De naam van het blad werd in hetzelfde artikel door ds. Kok toegelicht: 'Het is de stem des Woords, die in dit blad moet spreken, want door die stem, als de Heere daarin medekomt, kunnen dode zondaren levend gemaakt, ontdekt en vertroost worden.'

Eerste nummer

Het eerste nummer staat vrijwel geheel in het teken van de kerkelijke strijd. Naast een inleidend artikel van ds. Kok, dat half dienende als introductie en verantwoording, half als meditatie, werden er twee artikelen geplaatst met reacties op artikelen van dr. C. Steenblok en ds. L. Rijksen over de schoring van ds. Kok. Verder is er alleen een artikel te vinden

over de vader van de Nadere Reformatie, Willem Teellinck. De laatste halve pagina is gevuld met enkele mededelingen. Zo deelt 'de commissie' iets mee over de twee brochures *Waar gaan we heen?* en *De schorsing van ds. Kok*. Redacteur M.G. Snel, tevens ouderling, schreef iets over de gang van zaken rond het blad. Hij wilde van *De Stem des Woords* geen strijdblad maken 'dat op voortdurende voet van oorlog staat met *De Saambinder*.' Het was dan ook tegen zijn zin dat het grootste deel van het eerste nummer gevuld was met (door hem zelf geschreven) reacties op artikelen in *De Saambinder*. Hij hoopte dat dat in het vervolg niet nodig zou zijn.

Twee laatste, niet ondertekende, mededelingen betreffen enkele voorvallen. Het ene gaat in op de 'vele lasterlijke geruchten' dat in de Veenendaalse gemeente 'bijna ieder aan het Avondmaal gaat, dat Gods volk weggelopen is, dat nog steeds het ene lid na het andere zich aan de gemeente onttrekt enz. enz.' De waarheid ervan werd ten stelligste ontkend.

Een laatste mededeling berichtte van enkele ontmoetingen met leden uit de Gereformeerde Gemeenten. De ene vond de Erskines te ruim en de Dordtse synode bevlekt met remonstrantse smetten. Een ander had bezwaar tegen de formulering uit de Heidelbergse Catechismus dat Christus 'de toorn Gods tegen de zonden des gansen menselijken geslachts' had gedragen. De schrijver had gemerkt dat velen binnen de Gereformeerde Gemeenten dergelijke meningen deelden en dus eigenlijk rechtzinniger wilden zijn dan de vaders.

Medewerkers en rubrieken

De Stem des Woords verscheen onder

redactie van ds. Kok en M.G. Snel. Ds. Kok ondertekende doorgaans met zijn naam. De vele artikelen die uitsluitend met 'S' zijn ondertekend, zullen van de hand van Snel zijn. Spoedig bleken er meer auteurs te zijn. In het eerste nummer was reeds meegedeeld dat meerdere medewerkers hun steun hadden toegezegd. Zoals destijds meer gebruikelijk was, ondertekenden verschillenden slechts met hun initialen. Zo treft men in het tweede nummer naast artikelen van ds. Kok en Snel bijdragen aan van 'B.V.', 'Je vriend B.', 'T.V.' en 'Jullie oudere vriend W.'

Hoewel er inderdaad niet steeds geageerd werd tegen *De Saambinder* stonden toch de meeste artikelen - en in het begin zelfs de enkele advertenties - in het teken van de strijd rond het aanbod van genade. De door ds. Kok verzorgde meditaties vormen daarop een uitzondering. Hoewel de kwestie hem zeer bezighield, zoals duidelijk blijkt uit andere artikelen van zijn hand, heeft hij het meditatieve deel van 'zijn' kerkblad kennelijk niet willen gebruiken om zijn standpunt onder de aandacht te brengen.

Naast de reeds genoemde artikelenreeks over Willem Teellinck (vervolgens over andere oudvaders) kwam er ook een rubriek voor de jeugd. Later begon ds. Kok de Heidelbergse Catechismus te behandelen. Ook verschenen er regelmatig samenspraken, die stevast te maken hadden met of uitdraaiden op de dogmatische verschilpunten rondom predestinatie, verbond, prediking en vooral het aanbod van genade. In de loop van de eerste jaargang werd ten slotte nog begonnen aan een opvoedkundige rubriek.

Kerkelijk leven

Het kerkelijk leven ging ondanks alles door, zo blijkt uit de aanvankelijk regelmatig geplaatste rubriek *kerknieuws*. Daarin werden mededelingen gedaan over de kerkelijke stand, over kerkenraadsvergaderingen, over uit Indië teruggekeerde militairen enzovoorts. Voor die laatste groep werden afzonderlijke avonden belegd. Ook was er regelmatig een samenkomst met 'de vrouwelijke lidmaten en jonge dochters der gemeente.' Op dergelijke avonden behandelde ds. Kok vragen van de vrouwen en meisjes. Hij drong erop aan 'vooral die vragen te stellen, welke het innerlijk leven betreffen.'

Op 5 maart 1950 was het 20 jaar geleden dat ds. Kok aan de gemeente van Veenendaal verbonden werd. Vanwege de omstandigheden meende hij hieraan stilzwijgend te moeten voorbijgaan. De kerkenraad vergat hem echter niet en ook in het kerkblad werd het feit genoemd.

Een enkele keer rijst de vraag of het verslag van kerkenraadsvergaderingen volledig is. Op 3 augustus 1951 wordt bijvoorbeeld in één adem vermeld: 'Door het bedanken van br. Valkenburg zal in het vervolg br. Bouw met br. De Kruif op bezoek gaan. Ten opzichte van de viering van het Heilig Avondmaal a.s. zondag blijken geen bezwaren te bestaan.' Al lezende vraagt men zich af of er onenigheid ontstaan was. Waarom bedankte broeder Valkenburg? En waarom moest er expliciet vermeld worden dat er geen bezwaar bestond tegen de viering van het Avondmaal? Wat hebben deze twee mededelingen met elkaar te maken? *De Stem des Woords* zwijgt erover, en dat was wellicht verstandig. In de loop der tijd

Ds. Kok op de kansel van Veenendaal

verdwenen de verslagen van kerkenraadsvergaderingen.

Begin 1952 werd melding gemaakt van de oprichting van een vrouwenvereniging. De bedoeling was dat de vereniging werkzaam zou zijn in het belang van de behoeftigen van de gemeente. Ook diende zij om de onderlinge band te versterken.

Evangelisatie en zending

De gemeente te Veenendaal hechte ook belang aan het evangelisatiewerk. In verband met de kerkelijke moeilijkheden had dit werk sinds januari 1948 stil gelegen. Op 3 oktober 1950 kwam er

opnieuw een 'Evangelisatie-vereniging' bijeen. Zo'n 20 personen gaven zich op voor het bezoeken van onkerkelijken. 'Als we nagaan, hoe tussen 1930 en 1947 het aantal onkerkelijken met een half miljoen vermeerderde, dan is het duidelijk dat wij hierbij actief moeten zijn en trachten moeten met Gods zegen deze mensen weer terug te brengen tot de kerk.'

In een later nummer werden enkele cijfers met betrekking tot kerkelijkheid en onkerkelijkheid gepubliceerd. De slotconclusie luidde: 'Uit deze cijfers blijkt overduidelijk, dat zowel de R.K.

als de onkerkelijken steeds sterker worden. Ons Protestantse volksdeel moge de ogen open hebben voor het gevaar, en met Gods hulp zijn taak in dezen verstaan.' Met enige regelmaat probeerde redacteur Snel via *De Stem des Woords* iets aan te reiken ten behoeve van het evangelisatiewerk. In de loop van de tweede jaargang besteedde men ook aandacht aan de zending. Snel beschreef in enkele artikelen bijvoorbeeld het leven en werk van zendeling Nommensen op Sumatra in de tweede helft van de negentiende eeuw.

De verhouding tot de Gereformeerde Gemeenten

Met enige regelmaat werd in *De Stem des Woords* iets medegedeeld over de verhouding tot de Gereformeerde Gemeenten. Soms was dat polemisch getoetst en plaatste de redactie vraagtekens bij dingen die op de synodevergaderingen gezegd of in *De Saambinder* geschreven waren. Soms betrof het officiële communicatie tussen de synode en de kerkenraad. Zo had de synode de kerkenraad vermaand om 'in een rechte weg weder te keren tot het verband.' De kerkenraad gaf aan dat zeker te wensen, maar wilde dan eerst opheldering krijgen over de gronden waarop ds. Kok geschorst was. Die gronden wilde men dan vervolgens toetsen aan Schrift en belijdenis. In de nummers 13 en 16 van de eerste jaargang publiceerde men de korte briefwisseling tussen synode en kerkenraad.

De Veenendaalse kerkenraad achtte het onjuist dat haar de gronden van de schorsing nooit schriftelijk waren meegedeeld. Op herhaaldelijk verzoek daartoe werd door de scriba slechts ge-

antwoord dat de kerkenraad deze gronden wel kende. Dat leverde eerst een verbaasde, later een cynische reactie op.

Matiging

Vanaf eind 1951 werd *De Stem des Woords* minder gevuld met artikelen over het aanbod van genade en kwam er meer ruimte voor andere onderwerpen, bijvoorbeeld de Dordtse synode of de hugenoten. Ook werden artikelen in reeds bestaande artikelenseries over o.a. de zending of de Heidelbergse Catechismus, langer. Dat wil niet zeggen dat artikelen over het aanbod verdwenen. Deze vormden altijd een wezenlijk deel van de inhoud. Ook de contacten tussen ds. Verhagen en dr. Steenblok werden in *De Stem des Woords* met belangstelling gevolgd en besproken. Soms werden er openlijk vragen gesteld aan bijvoorbeeld ds. Rijksen als hoofdredacteur van *De Saambinder*, bijvoorbeeld toen deze begin '52 opgemerkt had dat men het binnen de Gereformeerde Gemeenten van harte eens was over de leer. Waren er dan geen vragen bij de prediking van dr. Steenblok gesteld door ds. Verhagen? zo vroeg men ds. Rijksen.

Werving

De redactie deed herhaaldelijk pogingen het aantal abonnees te vergroten. Soms door de eenvoudige oproep abonnees te werven of adressen door te geven waar een proefnummer heengezonden zou kunnen worden. In november 1952 beloofde men een boek bij het werven van een of meer abonnees. De actie had succes, zo kon men in een volgend nummer lezen. Maar niet iedereen was blij met de ontvangst van een proefnummer: zie

het stukje 'voor het vuur bestemd'.

Openheid en geslotenheid

Een opvallend kenmerk van *De Stem des Woords* was de openheid en de eerlijkheid waarnaar men kennelijk streefde. Men schroomde niet verkeerd weergegeven zaken recht te zetten. Ook gaf men tegenstanders de ruimte om hun mening kenbaar te maken. Wel werd daarop vervolgens uitgebreid ingegaan, maar wie de discussie met de redactie aan wilde gaan, kreeg daarvoor de ruimte. De kerkenraad van Alblasserdam kreeg bijvoorbeeld de mogelijkheid om te reageren op een zijns inziens onjuiste weergave van een uitspraak van haar predikant, ds. M. van de Ketterij. Een ander die enkele keren gebruik maakte van de mogelijkheid te reageren op de inhoud van *De Stem des Woords* was de heer J. Boeder te Enkhuizen. Later werd hij bekend met zijn 'Westfriesse boekhandel' en als medewerker van *De Wachter Sions*. De discussie tussen hem en Snel over de uitleg van Christus' zendingsbevel werd voornamelijk gevoerd in citaten van oudvaders – een bekend fenomeen in die tijd. Niet altijd was openheid een criterium. Soms werden er ook ingezonden stukken geplaatst van mensen die nog lid waren van de Gereformeerde Gemeenten, en waarvan men de naam bewust niet plaatste. Men treft bijvoorbeeld een ingezonden stuk aan betreffende dingen die gezegd werden bij het 25-jarig bestaan van de

VOOR HET VUUR BESTEMD

Enkele dagen geleden kregen wij een blad, dat iemand tot grote ergernis ter hand gesteld was, geheel versneden teruggestuurd in een enveloppe. Het was blijkbaar voor het vuur bestemd, ons blad scheen het niet waard te zijn door hem gelezen te worden. Waarom niet? Dat werd niet vermeld, het gevoel van de man was de grond van zijn doen. Handel niet zo onbescheiden, want de Schrift zegt ook u, mijn vriend: „Uwe bescheidenheid zij alle mensen bekend”.

Wat deed Jeremia toen Jojakim de rol versneed en verbrandde, die hem ter hand was gesteld door de profeet? Jeremia nam een andere rol en gaf ze aan de schrijver Baruch, de zoon van Nerija, die schreef daarop, uit de mond van Jeremia, al de woorden des boeks dat Jojakim, de koning van Juda, met vuur verbrand had; en tot deze werden nog vele dergelijke woorden toegedaan. (Jer. 36). Wij hopen van ganser harte, dat het einde van onze vriend niet zal zijn gelijk als dat van Jojakim. K.

Voor het vuur bestemd

school te Krabbendijke, slechts ondertekend door 'een Krabbendijkenaar'.

Contact met gelijkgezinden

Hoewel ds. Kok en de gemeente van Veenendaal aanvankelijk alleen stonden, bleef dat niet zo. In het nummer van 21 juli 1951 was te lezen dat de gemeente van Mijdrecht het verband met de Gereformeerde Gemeenten verbroken had uit onvrede met de gang van zaken rond de schorsing van ds. Kok. De gemeente zocht geen aansluiting bij een kerkverband, maar zocht wel contact met Veenendaal en verzocht ds. Kok in haar midden voor te gaan. Op 22 augustus bediende ds. Kok er het Avondmaal. Ook gebeurde het dat ds. Kok steun kreeg van een grote groep mensen uit een bepaalde gemeente, zoals van 75

leden te Lisse, die gezamenlijk een brief naar de synode stuurden met het verzoek alles in het werk te stellen ds. Kok weer in het kerkverband terug te brengen. De brief werd in zijn geheel in *De Stem des Woords* afgedrukt. Vanaf nummer 20 verscheen de rubriek 'Predikbeurten'. Daaruit valt af te leiden dat ds. Kok regelmatig buiten zijn eigen gemeente vooringing. Niet alleen in de Mijdsrechtse gemeente, maar ook voor groepen mensen, in bijvoorbeeld Zoetermeer, Utrecht, Dordrecht, Zaandam en Lisse; later ook in diverse andere plaatsen. In Westzaan onttrok het grootste deel van de gemeente zich in april 1951 aan het kerkverband. Duidelijk is dat ds. Kok zeer actief geweest is. Sommige weken ging hij bijna dagelijks voor in andere plaatsen.

Ook in andere gemeenten bevonden zich sympathisanten van

ds. Kok. Op 9 januari 1951 nam de kerkenraad het besluit tot het organiseren van een samenspreking met alle bezwaarden binnen de Gereformeerde Gemeenten. Deze zou plaatsvinden op zaterdag 31 maart. Belangstellenden die van ver kwamen, konden blijven logeren bij gemeenteleden.

Ouderling Van Vliet

In de kerkbode van Veenendaal werd uitgebreid aandacht geschonken aan het overlijden en de begrafenis van ouderling J. van Vliet. Op het eerste gezicht is dat merkwaardig, omdat Van Vliet ouderling was in de gemeente te Gouda. Zijn familie had na zijn overlijden echter niet de plaatselijke predikant, dr. Steenblok, gevraagd de begrafenis te leiden en te kennen gegeven dat Van Vliet niet in zijn hoedanigheid als ouderling te Gouda begraven zou worden. De begrafenis werd geleid door ds. A. van Stuijvenberg (en niet, zoals ten onrechte in het artikel over de *Goudse kerkbode* stond, door ds. Kok), die aan het sterf-

huis het woord voerde. In de aula van de begraafplaats werd daarnaast gesproken door ds. W. Baaij (CGK), dhr. De Jong, dhr. Roest (de bekende ouderling uit Scherpenzeel), ds. Kok en ds. G. Boer (NHK). Kennelijk keek Van Vliet graag over kerkmuren heen, want in het interkerkelijke gezelschap werd ook de Oud Gereformeerde ds. Toes gesignaleerd. Diverse sprekers haalden iets aan uit het leven van de overledene. Over de moeilijkheden in de Gereformeerde Gemeenten werd tijdens de plechtigheid gezwegen. Alleen ouderling Roest refereerde er kort aan door op te merken dat op deze begrafenis bleek 'dat er ondanks alle scheuring nochtans één Heilige Algemene Christelijke Kerk is.' Kennelijk heeft de plechtigheid ds. Kok aangesproken, want na bij de begrafenis gesproken te hebben over de 'afsnijding' in het geestelijk leven, mediteerde hij in het volgende nummer van *De Stem des Woords* over de woorden 'de Heere zal een afgesneden zaak doen op de aarde.'

Uit het 'In memoriam J. van Vliet'

Zijn ziekbed is langdurig en smartelijk geweest, maar de Heere heeft hem genade geschonken om stil te berusten in Zijn welbehagen. Veel, zeer veel mocht hij ondervinden van de vertroostende en ondersteunende genade, van die God wiens verheerlijking hij in zijn ganse leven, door genade, op het oog mocht hebben. Wat mocht hij tijdens zijn ziekte veel, niet maar *over* doch *uit* de volheid van Christus spreken, zodat er een sprake van zijn ziekbed uitging tot ieder die hem bezocht. Wat zag hij verlangend uit naar het ogenblik waarop hij verlost van een lichaam der zonde, mocht opgaan tot Gods altaren, tot God, zijn God de Bron van alle vreugd, bij wie hij na kortstondig ongeneugt een eindeloze verheuging zou mogen smaken, wanneer hij de kroon mocht werpen aan de voeten van het Lam dat hem gekocht had met Zijn dierbaar bloed. In vergelijking met die eindeloze vreugd heeft hij de smarten van zijn ziekbed als een zeer lichte verdrukking gewillig mogen dragen. Van die kortstondigheid van lijden en van die eindeloosheid van Gods genieting heeft hij naar aanleiding van Ps. 43:4 'berijmd' kort voor zijn sterven met grote blijdschap en verwondering getuigenis gegeven.

Het kerkgebouw te Veenendaal

Uit de toespraak van ds. Kok

Was ouderling Van Vliet een afgesneden mens? Neen, dat was hij niet! Maar kende hij dan geen genade? Ja dat nog wel. Met het verwijt 'U is geen afgesneden mens', werd broeder Van Vliet gekweld op zijn ziekbed. Maar is het dan mogelijk genade te kennen zonder afsnijding? Laat ons deze zaak bezien in het licht van Gods getuigenis. (...)

Het is niet mogelijk zonder de verheerlijking van het afsnijdende werk der soevereine genade een nieuw geestelijk leven te leven. Deze afsnijding is door Christus verworven, 'want Hij is afgesneden uit het land der levenden', radicaal afgesneden. Hij is der zonde gestorven. In het uurtje der minne zet God, bij de verheerlijking van wederbarende genade het mes erin. Hij snijdt de zondaar af van de wilde olijfboom om hem in te enten in de goede olijfboom, opdat hij uit de vettigheid van Christus een nieuw geestelijk leven zou leren leven. Die afsnijding was broeder Van Vliet reeds in zijn jeugd deelachtig, het was door genade de keus van zijn hart heilig voor de Heere te leven.

Niet alleen in het wezen des geloofs, maar ook in de oefeningen des geloofs kende broeder v. Vliet het werk der afsnijding door het zwaard des Geestes. Hij wist wat het was afgesneden te worden in zijn kracht, in zijn beschouwing en in zijn gerechtigheid.

Kerkgeschiedenis

Van meet af aan was er in *De Stem des Woords* plaats voor kerkhistorische artikelen. Doorgaans gingen die over personen uit de Nadere Reformatie, of over de zendingsgeschiedenis. Eind 1954 kreeg de 'kerkelijke strijd vanaf 1795' in een aantal artikelen uitgebreid aandacht.

Aan het begin van de derde jaargang werd ook iets vermeld over de zgn. 'kleine kerkgeschiedenis'. Er werd in enkele afleveringen een brief geplaatst van ds. Van Reenen waarin deze de weg van zijn bekering beschreef. Daarmee gaf de redactie, zonder dat expliciet uit te spreken, aan dat zij zich nog altijd verbonden voelde met de oude Gereformeerde Gemeenten, hoezeer zij ook teleurgesteld was in dat kerkverband in haar eigen dagen.

Naar aanleiding van een artikel over ds. Ledeboer kwam er een

Ds. Van Reenen

brief binnen van iemand die betreunde dat ook de gebreken van deze voorganger daarin genoemd werden. De redactie van *Oude Paden* krijgt soms ook een dergelijke brief. Het is daarom interessant te lezen wat de redactie van

De Stem des Woords ruim 50 jaar geleden op dergelijke opmerkingen antwoordde. 'Wil men de geschiedenis behandelen, dan is het zaak om dit zo objectief mogelijk te doen. Dus zowel de gaven als de gebreken moeten dan vermeld worden, indien men tenminste een zuiver beeld wil krijgen van de betrokken persoon. (...) Nimmer moeten we denken, dat onze vaders – tot hoeveel zegen zij ook geweest zijn voor de kerk – zonder gebreken waren. 't Moet ons juist tot een zekere steun zijn te weten, dat ook zij met hun gebreken moesten worstelen (...). Als we in de Bijbel lezen, zien we hoe ook daar de gebreken van Gods volk genoemd worden. (...) Het is ons er dus niet om te doen zoveel mogelijk gebreken aan te wijzen, maar alleen om de ware feiten te vermelden.'

Jonge mensen

Begin derde jaargang werd er een nieuwe rubriek geopend 'voor onze jonge mensen'. Aanleiding was mede de publicatie van Thijs Booy in de Gereformeerde Kerken, die meer aandacht vroeg voor de jeugd. De rubriek werd gevuld door een persoon die zich Sebna noemde. Dat was een pseudoniem, want correspondentie voor deze rubriek moest gevoerd worden via ouderling B. Versteeg. Waarom de schrijver van een jongerenrubriek gebruik maakte van een pseudoniem, is niet duidelijk. In een tweede artikel gaat hij er enigszins op in. 'U bent een beetje nieuwsgierig, wie Sebna nu toch eigenlijk is. Och, dat doet er weinig toe. Hij is maar een gewoon mens, die er blijdschap in zou vinden, als hij voor U nog van enig nut zou kunnen zijn.' Zijn naam had hij overgenomen uit 2 Koningen 18,

waar Sebna de naam is van een schrijver.

Loterij en radiokerkdienst

In november 1953 begon Sebna een korte artikelenreeks over loterij. Hoewel hij erkende dat er een geoorloofd gebruik van het lot is, wees hij loterijen uit reclame-oogpunt en door liefdadigheidsinstellingen af. 'Is er nog onderscheid tussen de wereld en ons? De Heere geve ons genade om dat "alleen wonen" op hoge waarde te schatten.'

Deze artikelen riepen bij 'een vriend uit Wierden' een vraag op. In *De Stem des Woords* werden namelijk prijzen ter beschikking gesteld voor de beantwoording van vragen over de Bijbelse geschiedenis. Is dat eigenlijk wel verantwoord? Sebna meende van wel. Immers, bij het uitreiken van deze prijzen werd er niet geloot, maar verdiende een kind punten. Ook waren de prijzen niet onevenredig groot, zoals bij een loterij vaak het geval is, en de vragen waren niet zodanig dat men die alleen kon beantwoorden met 'goocheltoeren' of waarbij kinderen wiens ouders geen concordantie hadden, geen antwoord zouden kunnen vinden. De 'vriend uit Wierden' had naast zijn vraag over de prijzen ook een vraag gesteld over het uitzenden van kerkdiensten over de radio. 'De meeste leden der Geref. Gem. hebben radio's en beluisteren de kerkdiensten, wanneer ze om wettige redenen 's Zondags niet kunnen opgaan, terwijl er helaas, maar spaarzaamelijk een goede predikatie te beluisteren valt.'

Zelf had Sebna geen radio en hij was ervan geschrokken hoeveel gezinnen in de Geref. Gem. er

wel een hadden en er door vergiftigd worden. 'Ik geloof dat het een machtig middel van de duivel is.' Met betrekking tot het uitzenden van kerkdiensten voor de radio wilde hij voorzichtig zijn. Mensen in ziekenhuizen en sanatoria kunnen of willen wellicht geen preek lezen. Voor zulke mensen zou de radio een middel kunnen zijn. Maar bezwaarlijk vond hij het toch wel. Want 'een predikant die optreedt voor de radio geeft allereerst zijn sanctie aan het hebben van radio, ondanks de bezwaren daaraan verbonden.' Bovendien was er het probleem van de zondagsarbeid. Het probleem van de Wierdense vriend en Sebna werd in latere jaren opgelost door de kerktelefoon, die inmiddels in vele gemeenten weer vervangen is door ... uitzending via radiogolven.

Watersnood

In februari 1953 werd kort aandacht geschonken aan de watersnoodramp die Nederland, vooral Zeeland getroffen had, onder het kopje 'De Heere heeft ons bedroefd'. 'In ontroering, ja in een diepe ontroering des harten, denken wij aan de gewesten, die zo zwaar getroffen zijn. (...) Wij hebben de Heere verlaten, het leven der afhankelijkheid was ons vreemd geworden, daar wij ons kwamen te verheffen op ons menselijk kennen en kunnen.' De schrijver wees erop dat de watersnood juist kwam op een zondag, een dag die bedoeld was om de eeuwige Sabbath in dit leven aan te vangen, maar die zo ontheiligd werd door de dienst der zonden. Maar als de Heere bedroefd heeft, zal Hij Zich ook ontfermen. Wanneer men in het bedroefd worden enerzijds mag zien op het rechtvaardig oordeel

Gods, maar anderzijds op Zijn goedertierenheid, 'is het niet vruchteloos dat wij bedroefd zijn, dan wordt het hart erdoor aan de Heere verbonden.'

De scheuring van 1953

Uiteraard werden in *De Stem des Woords* de gebeurtenissen in de Gereformeerde Gemeenten in 1953 nauwlettend gevolgd. Onder de titel 'Komt laat ons wederkeren tot de Heere' schreef ds. Kok in het nummer van 21 augustus een uitgebreid artikel waarin hij zijn visie op de gebeurtenissen kenbaar maakte. Opvallend in dit artikel is dat ds. Kok enerzijds dr. Steenblok wel ziet als degene die zijns inziens veel kwaad gedaan heeft, maar dat hij hem uiteindelijk niet de schuld van alles geeft. Die schuld legt hij bij de overige curatoren en bij de synodeleden. Hoewel hij het afkeurend oordeel over Steenblok inhoudelijk juist vond, nam hij voor wat de gang van zaken betreft het zelfs voor Steenblok op.

Mocht ds. Kok al enige hoop gehad hebben dat na de afzetting van dr. Steenblok en de daaropvolgende scheuring de weg voor hem en zijn gemeente geopend zou worden om terug te keren binnen het kerkverband, dan werd die hoop zeer spoedig de bodem ingeslagen. Ds. Kok constateerde dat men vanuit de Gereformeerde Gemeenten zich na de scheuring nog scherper ging uitspreken tegen hem. Hij schreef dat toe aan kerkpolitiek 'om degenen, die in hun leer nog verwant zijn aan Dr. Steenblok, te behouden.' Hij schreef dan ook bij voorbaat: 'Wij rekenen erop, dat ik in dit mijn schrijven bij vernieuwing gestenigd zal worden.'

Ds. Kok over de komst van dr. Steenblok

Ge weet toch wel dat met de komst van dr. Steenblok in de Geref. Gem. de oorlog is begonnen. Met mijn zwakke krachten heb ik op het curatorium alles in het werk gesteld Dr. Steenblok het docentschap te onthouden met dit woord: "Geen nieuweling, opdat hij niet opgeblazen worden en in het oordeel des duivels valle." (...) Op één stem na werd hij dan ook met algemeen goedvinden gekozen. Niet lang daarna werd het al betuigd, dat Dr. Steenblok de Geref. Gem. moest zuiveren van de zogenaamde "arminiaanse ideeën."

Over de aanloop naar de scheuring

Dat velen zich niet konden verenigen met deze nieuwe leer is bekend. (...) Niemand had de moed Dr. Steenblok aan te vallen in zijn dwalingen, wat men deed om zichzelf veilig te stellen. (...) Dit duurde tot een gunstige gelegenheid zich voordeed op de laatste synode om een vooropgezet plan ten uitvoer te brengen. Men zei: "Dr. Steenblok moet er uit!" Er uit? Dat is verschrikkelijk, alles had door u in het werk gesteld moeten worden tot zijn behoud door hem te zuiveren van zijn dwalingen. "Dat kan niet, hij laat zijn ketterijen toch niet los." "Als docent moet hij er uit" en dan ...? Toen heb ik enkele weken voor de Synode gezegd tegen een leraar, die zitting gehad heeft in de Synode, dat is niet recht, daar zult ge niet voorspoedig mee zijn. "Niet voorspoedig? God zal opstaan over de Geref. Gem." En in dat verband heb ik gezegd: maar dat zal niet meevallen. (...) Allerwege werd het gehoord, dat Dr. Steenblok er uit moest. En nu is het best mogelijk, dat het formeel correct gegaan is, maar dat maakt het verkeerde uitgangspunt niet goed. En al is het volkomen waar, wat allerwege betuigd wordt, dat Dr. Steenblok en velen met hem gemeten zijn met dezelfde maat waarmede zij mij op de vorige Synode gemeten hebben, dan dient dat in geen geval tot dekking van het kwade.

Dr. C. Steenblok

Contact met dr. Steenblok na '53

In zijn artikel over de scheuring van 1953 had ds. Kok getoond dat hij geen wraakgevoelens koesterde jegens dr. Steenblok, hoewel hij duidelijk liet merken dat hij diens leeropvattingen af-

wees. Iets dergelijks liet hij ook merken in een artikel in het nummer van 5 februari 1954. Daar schreef hij onder de kop 'Hoe kan dat?' onder meer het volgende:

'Nog niet lang geleden mocht ik Dr. Steenblok ontmoeten op een begrafenis, die door hem geleid werd als consulent van die gemeente. Het is mij geweldig meegevallen, daar ik hem mocht horen bidden van uit de algeneoegzame offerande van Christus. In zijn gebed voor de familie bad hij om de verheerlijking van Gods genadewonderen in aller hart en dat deed mij weldadig aan. Het is dus niet waar, dat Dr. Steenblok altijd bidt vanuit de verkiezing, gelijk als hij daaruit preekt en doopt. Op het graf heb ik het dan ook in tegenwoordigheid van Dr. Steenblok betuigd, het hartelijk met hem

eens te zijn in zijn bidden om de verheerlijking van Gods genadewonderen in aller hart.'

Toch koppelde ds. Kok hieraan direct een vraag: 'Hoe kan het, Dr. Steenblok, dat u wel gerechtigd is te bidden voor de gehele gemeente om de verheerlijking van Gods genadewonderen en dat u de gehele gemeente niet opwekt dat zelf ook te doen?'

Het gematigd positieve oordeel dat ds. Kok hier geeft over dr. Steenblok steekt af tegen de keren dat dr. Steenblok door andere schrijvers in *De Stem* wordt genoemd. Die zijn doorgaans negatiever.

Contact met ds. Verhagen na '53

Schreef ds. Kok na 1953 tamelijk mild over dr. Steenblok, scherp was hij daarentegen jegens diens opponent ds. Verhagen. In het nummer van 17 februari 1956

dingen ook getroffen voor de bevrijdingsdag op vrijdag 8 april?' Op die datum viel dat jaar namelijk Goede Vrijdag. In een artikel legde medewerker 'M.' de link tussen beide gebeurtenissen. Hij waarschuwde ernstig tegen een 'dwaze feestroes' en een 'verkapte kermis'. 'Zorg dat uw kinderen het bemerken, dat het een dag van blijdschap is. En geef daarbij een kind wat des kinds is. Maar — laat dat toch niet betekenen, dat wij onze kinderen maar overgeven aan alles wat de wereld voor ons klaar maakt.'

Veertig jarig jubileum

Op 5 september 1955 werd er een herdenkingsdienst gehouden ter gelegenheid van het feit dat ds.

Kok 40 jaar predikant was. In het nummer van 2 september werd hieraan ook uitgebreid aandacht besteed. Ditmaal wilde men het heugelijke feit niet onopgemerkt voorbij laten gaan. In dit nummer werd teruggeblikt op het leven van ds. Kok. Enkele fragmenten daarvan staan in een kader weergegeven. Uiteraard werd er ook bijzonder uitgebreid aandacht geschonken aan de verwickelingen rond zijn schorsing. In het nummer daarop stond een verslag te lezen van de herdenkingspreek die ds. Kok uitsprak naar aanleiding van I Thess. 2: 1 en 2.

Ds. Kok en zijn eerste vrouw

Enkele fragmenten uit de levensschets van ds. Kok

Ds. Kok werd op 13 October 1890 te Hoenkoop bij Oudewater geboren. Hij was 14 jaar, toen de Heere hem staande hield. (...) Later gevoelde hij roeping tot het leraarsambt; sterk was zijn begeerte om de Heere te mogen dienen in het werk der Zending. (...)

Zijn studietijd [voor predikant, PLR] was soms een tijd van grote strijd, zodat hij wel meende van zijn voornemen af te zien. Maar de Heere hielp uit en beloofde: "Ik zal u wijzen de weg die gij gaan zult; Ik zal raad geven; Mijn oog zal op u zijn."

Tijdens het 10-jarig verblijf in Aagtekerke trof ds. Kok een gevoelige slag; zijn geliefde vrouw, Alida Segers, werd zeer plotseling door de dood weggenomen. (...) De Heere leerde hem in deze weg niet alleen een gevend, maar ook een nemend God lief te hebben. Daaruit is het te verklaren, dat hij de Zondag daarop, daags voor de begrafenis, kracht ontving om driemaal te preken. De tekst van één der predikaties was Hebr. 12:11: "En alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn; doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht der gerechtigheid, degenen die door dezelve geoefend zijn." Hij had die tekst de vorige zondag willen nemen, doch werd daarin verhinderd.

Onder de bearbeiding van Ds. Kok groeide de gemeente te Veenendaal zeer, zodat het kerkgebouw aanzienlijk vergroot moest worden. (...) Onder zijn beleid werd een eigen kerkelijke school gesticht, welke school niet alleen een plaats verwierf in het hart der gemeente, maar die allengs ook een goede naam kreeg in de burgerlijke samenleving.

In de kerkelijke verwarring te Ederveen is destijds door Ds. Kok klaarheid gebracht, toen onder zijn beleid een kerk gesticht werd. Op Zondagmiddag ging hij daar menigmaal te voet heen om het Woord des Heeren te bedienen, soms vergezeld van enkele kerkeraads- en-of gemeenteleden. Zulke voetreizen maakte hij ook naar Scherpenzeel, Wageningen, Elst en Rhenen. Vijf, zes uren lopen op een dag en daarbij nog drie maal prediken was geen zeldzaamheid.

De 'kokse school' te Veenendaal

Contact met andere kerken

Een enkele keer komt in *De Stem des Woords* iets naar voren van samenwerking met andere kerken. Vaak betreft het zaken rondom de financiering van het christelijke ziekenhuis. In 1951 voldeed men gaarne aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk ter plaatse om een viertal zondagen het kerkgebouw te mogen gebruiken. Het eigen kerkgebouw van de gereformeerden moest namelijk voorzien worden van een nieuw plafond. In 1955 werd het lidmaatschap van de interkerkelijke vereniging tot bevordering van zondagsrust en zondagsheiliging aanbevolen. In 1954 stond er een oproep in *De Stem* om het Nederlands Bijbelgenootschap te steunen. Ondanks moeite met de Nieuwe Vertaling meende men hiertoe te moeten oproepen, omdat ook de Statenvertaling nog gedrukt werd in grote hoeveelheden. De actie ging van diverse kerken uit. Ds. Kok ondertekende als voorzitter van het comité van aanbeveling. Daarnaast stonden ook o.a. de namen van de predikanten D. van Enk en K. v.d. Pol onder de op-

roep. Maar enkele nummers later wilde de redactie ook waarschuwen tegen het Hervormde rapport over het Schriftgezag. Toch waren er ook woorden van verbondenheid te lezen in dit artikel: 'Natuurlijk kunnen we er ons van af maken door te zeggen: "Het raakt de Herv. Kerk en niet ons". Dat is wel zeer kortzichtig, want deze kerk, de kerk der vaders, omvat een groot deel van ons volk!' Ondanks de bij tijden open houding jegens andere kerken in *De Stem des Woords* werden verschillen niet verdoezeld. Zo verscheen er naar aanleiding van een in 1956 gehouden 'interkerkelijk gesprek', georganiseerd door 'de academie van de Gereformeerde Gezindte' een artikel waarin duidelijk werd gemaakt dat zich onmiskenbaar een scheidslijn aftekent tussen het bevindelijke deel van de gereformeerde gezindte enerzijds en de a-bevindelijke Gereformeerde Kerken anderzijds.

Aansluiting bij de Christelijke Gereformeerde Kerken

Op 19 oktober 1956 deelde ds.

Kok mee dat de gemeente met haar predikant aansluiting gezocht en gevonden had bij de Christelijke Gereformeerde Kerken. Op de classis Amersfoort was ds. Kok drie uur lang 'grondig en aangenaam' onderzocht betreffende 'de leer der zaligheid, de prediking des Woords en de innerlijke beleving des harten in de weg der genade.' Ds. Kok was duidelijk verheugd met de uitslag. 'Nu hebben wij door Gods goedheid over ons, daar de poort van het kerkelijk erf der Geref. Gem. bijna zeven jaar geleden voor ons gesloten werd, weer een kerkverband, een thuis waar wij met onze vragen en moeilijkheden mogen komen. Het is de bede van ons hart de Christ. Geref. Kerken te mogen dienen in afhankelijkheid van de Heere, zoals wij dat voor heen in de Geref. Gem. mochten doen.' Met de opname in de Christelijke Gereformeerde Kerken verviel de noodzaak van een eigen blad. Op 20 januari 1957 verscheen daarom het laatste nummer van *De Stem des Woords*. Later verscheen er onder dezelfde titel een serie met preken van ds. Kok. De gemeente bleek het eigen kerkblad te missen. In 1967 verscheen er opnieuw een uitgave voor de eigen gemeente onder de naam *Contact-organ van de Christelijke Gereformeerde Pniëlkerk*.

OPROEP

Heeft u suggesties voor een artikel over een verdwenen kerkblad? Geef dit dan door aan de redactie. Suggesties zijn vooral waardevol wanneer u de redactie de jaargangen van zo'n verdwenen kerkblad (tijdelijk) ter beschikking kunt stellen.
